

УДК. 37.013.44: 37.018.554

I. I. ГОЛУБ

СПЕЦИФІКА ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У ГАЛУЗІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ

Стаття присвячена розгляду особливостей іншомовної підготовки студентів ВНЗ у галузі англійської мови для спеціальних цілей (ESP). Увага акцентується на необхідності аналізу навчальних потреб студентів як фундаментального поняття ESP. Розглядаються питання змістового наповнення курсу ESP, відбору навчального матеріалу, розвитку мотиваційного компонента в процесі оволодіння студентом іншомовними фаховими вміннями. Пропонуються етапи дій викладача та висуваються вимоги до його постаті.

Ключові слова: ESP, спеціальні цілі, аналіз навчальних потреб, фахові іншомовні вміння, відбір навчального матеріалу, мотивація.

И. И. ГОЛУБ

СПЕЦИФИКА ИНОЯЗЫЧНОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ В ОТРАСЛИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ЦЕЛЕЙ

Статья посвящена рассмотрению особенностей иноязычной подготовки студентов вузов в отрасли английского языка для специальных целей. Акцентируется внимание на необходимости анализа учебных потребностей студентов как фундаментального понятия ESP. Рассматриваются вопросы смыслового наполнения курса ESP, отбора учебного материала, развития мотивационного компонента в процессе овладения студентом иноязычными профессиональными умениями. Предлагаются этапы действий преподавателя курса ESP и выдвигается ряд требований к его персоне.

Ключевые слова: ESP, специальные цели, анализ учебных потребностей, профессиональные иноязычные умения, отбор учебного материала, мотивация.

I. I. HOLUB

A SPECIFIC OF FOREIGN PREPARATION OF STUDENTS IS IN INDUSTRY OF ENGLISH FOR THE SPECIAL AIMS

The article is dedicated to the analysis of peculiarities of ESP teaching. The attention is concentrated on the necessity of students' needs analysis as a core component of ESP. The problems of special subject matter use within the course of ESP, selection of teaching materials, development of students' motivation in the mastering of the English language skills are examined. The stages of teacher's activity in ESP are proposed and the number of requirements the ESP teacher should meet are set up.

Keywords: ESP, special purposes, needs analysis, professional foreign language skills, selection of teaching material, motivation.

Постійні зміни в соціальній та економічній сфері життя суспільства породжують нові ідеї та тенденції в освіті. Стрімкий розвиток науки та техніки, глобалізація міжнародної торгівлі й фінансових справ висувають нові вимоги до фахівців. З огляду на те, що англійська мова продовжує залишатися провідним засобом в обслуговуванні міжнародних відносин, володіння англомовними вміннями є одним із ключів до ефективного виконання професійних обов'язків.

Під впливом глобального зростання економічної, наукової та технологічної діяльності у світі в зарубіжній методиці викладання англійської мови як іноземної впродовж останніх десятиліть активного розвитку набула галузь «Англійська мова для спеціальних цілей» (ESP –

English for Specific).

Тому *метою нашої статті* є обґрунтувати особливості іншомовної підготовки студентів вищого навчального закладу (ВНЗ) у галузі ESP.

У наші дні особливо стрімке піднесення ESP спостерігається в Китаї та Японії: останні наукові публікації вчителів англійської мови надходять саме з цих країн (П. Юров, Чан Дзіпін).

У вітчизняній науці вивчення та розвідки з питань ESP мають недавню історію розвитку і потребують детального та ґрунтовного опрацювання. Автори наукових публікацій з цієї тематики переважно оперують терміном «професійно орієнтоване навчання іноземної мови у немовному ВНЗ». Практичні дослідження останніх років стосуються шляхів вивчення англійської мови переважно у сфері економічних (Н. П. Прокопенко, М. І. Небава, М. Г. Прадівлянний, Л. І. Слободянюк) та технічних спеціальностей (Г. І. Бородіна, В. О. Сенченко, І. С. Степанова). Свій внесок у розробку питання зробили: Л. І. Морська, Г. І. Бородіна, Т. М. Косова, Н. А. Сура, Т. Л. Романенко, С. О. Медведєва). Український формат розвитку та впровадження ESP ще очікує подальших студій та напрацювань. Серед російських методистів ґрунтовним багатоаспектним дослідженням галузі ESP займається О. Г. Поляков. Поглибленим вивченням зазначеним відгалуженням у методиці викладання іноземних мов активно займаються американські та англійські методисти П. Стрєвенс, Т. Дадлі-Еванс, Т. Хачісон, Д. Белл, Р. МакКей, Дж. Манбі, Г. Перрен [4; 6; 19; 14].

Щоб розкрити специфіку роботи викладача у курсі ESP (англійська мова за професійним спрямуванням), необхідно з'ясувати сутність терміна «англійська мова для спеціальних цілей». Ключовим поняттям у досліджуваній сфері є словосполучення *спеціальні цілі*, яке становить основу цієї галузі методики і служить відправною точкою для усіх напрямків роботи у ній.

Спеціальні цілі зумовлені конкретними потребами, які стали рушійним фактором у вивченні англійської мови. Як зазначають науковці, функціонування галузі ESP починається з аналізу навчальних потреб студентів [3; 7; 14; 13]. Тому можемо стверджувати, що в центрі методики навчання ESP стоїть студент з конкретними потребами у вивченні англійської мови.

На думку Т. Хачісона, ESP трактується як підхід до оволодіння мовою, за якого зміст навчального матеріалу та методика навчання базується на причинах, які змушують студента вивчати мову [9, с. 10].

Галузь методики викладання ESP характеризується абсолютними та змінними рисами. Згідно з твердженнями Т. Дадлі-Еванса, абсолютними показниками ESP вважають:

- спрямованість курсу на задоволення конкретних навчальних потреб студентів;
- використання методології та видів навчальної діяльності спеціалізації, яка обслуговується;
- контекстне вивчення англійської мови.

У змінних характеристиках виокремлюють наступні показники:

- обслуговувана спеціалізація;
- методика вивчення мови;
- вік студентів;
- рівень володіння англомовними вміннями;
- фаховий досвід та базові знання англійської мови [6].

Наведені вище властивості зумовлюють певні особливості викладання курсу ESP.

Викладачу, який починає працювати у досліджуваній галузі методики викладання іноземних мов, варто чітко усвідомити відмінності між особливостями викладання загального курсу англійської мови як іноземної та курсу ESP. Найсуттєвіша різниця полягає в об'єкті навчання – у студентах, які мають цілі вивчення англійської мови, відмінні від звичайних потреб володіння іншомовними вміннями. Розбіжність у мотивах вивчення мови породжує властиві курсу ESP риси: спеціальне змістове наповнення (спеціалізована термінологія, типові ситуації спілкування та жанрова специфіка фахової мови), контекстне вивчення мови, зокрема граматичних явищ, фокусування уваги на практичному використанні мови, нерівномірний розподіл уваги до чотирьох видів мовленнєвої діяльності, зумовленість навчально-методичних прийомів спеціалізацією студента, ступінь особистісних якостей студентів (висока мотивація та цілеспрямованість у вивченні мови).

Позаяк в основі курсу ESP лежить просте питання: «Чому цей студент прийшов вивчати англійську мову?», тому першочергово викладач повинен з'ясувати відповідь на це питання для

подальшої роботи. Аналіз навчальних потреб студентів охоплює виявлення індивідуальних показників останніх і дослідження фахової мови відповідної спеціалізації «Рис. 1».

Рис. 1. Логіка аналізу навчальних потреб студентів.

Аналіз навчальних потреб студентів виявляє дві ознаки індивідуальних показників: те, чим студент володіє на даному етапі (особистісні властивості: обсяг професійних знань та досвід роботи за фахом; цілі вивчення мови; поточний рівень знань англійської мови; рівень розвитку мотиваційної сфери; властивості індивідні: здібності до вивчення мов, темперамент і т. д.; суб'єктні властивості: навчальна стратегія, випробувані прийоми оволодіння знаннями), і те, що планує здобути в процесі вивчення курсу (необхідні професійні іншомовні вміння). Дані результатів проведеного аналізу – це не сталий показник, оскільки потреби студентів можуть змінюватися у процесі навчання, що потрібно завжди брати до уваги [2, с. 50].

Під впливом результатів аналізу навчальних потреб студентів визначаються необхідні студенту професійні іншомовні вміння, відбувається відбір навчального матеріалу, постановка цілей програми та складання тематичного плану, вибір методики викладання та складання комплексу вправ потрібних для формування і розвитку визначених іншомовних умінь (рис. 2). Г. Перрен зауважує, що аналіз навчальних потреб студентів дає змогу виявити серед необхідних іншомовних умінь навіть ті, про які студент не здогадується [13, с. 19]. Оскільки курс ESP базується на ретельному аналізі потреб студентів, то для кожної навчальної групи, він повинен мати індивідуальний характер.

Рис. 2. Функції викладача у навчанні ESP.

Зосередженість курсу ESP на цілях студента у вивченні мови вимагає не тільки виявлення його індивідуальних показників, необхідних для ефективного викладання мови, а й опрацювання предметної сфери спеціалізації, зокрема засобів її вираження англійською мовою. Об'єктивно зібрані та оцінені дані є важливим тлом для безпосередньо лінгвістичних міркувань, впливаючи на зміст курсу та його цілі. Найефективніше засвоюється мова у роботі з матеріалами, які входять у сферу інтересів студента, оскільки тоді він відчуває доречність використання їх в подальшому навчанні. С. Крашен, Р. Маккей наголошують, що навчання мови з урахуванням змісту спеціалізації забезпечує студентів одночасно іншомовними вміннями та фаховими знаннями, які вони можуть успішно застосувати у предметах основного циклу чи на практиці [11]. Отримана інформація дає змогу звзвити широкий діапазон мови у підготовці матеріалів до відповідних мовленнєвих потреб студентів.

Однак на цьому етапі роботи викладач англійської мови стикається з проблемою компетентності у фахових дисциплінах студентів. З'являється небезпека того, що викладач, який читав загальний курс іноземної мови, використовуватиме лише матеріал, в якому він обізнаний, і, таким чином, не розширюватиме кругозір студентів повною мірою. Д. Белл з цього приводу стверджує, що глибина відповідних спеціалізованих знань, яка вимагається від викладача англійської мови, залежить від таких змінних показників, як рівень обізнаності студентів у своїй професії; вивчення курсу ESP до початку опрацювання фахових дисциплін, під час чи після їх завершення; мовленнєвий матеріал та конкретні вміння, необхідні

студентам. При цьому методист вважає, що покращенню вмінь і знань педагога у відповідній спеціалізації сприятиме володіння трьома якостями: допитливість, дух співпраці та впевненість (англійською мовою – «three Cs: curiosity, collaboration, confidence») [4, с. 28]. Зацікавленість у предметній сфері фаху змушує викладача до співпраці з колегами із спеціальних дисциплін, а отримані знання та набутий досвід кооперації зміцнюють впевненість педагога в собі, яку він повинен плекати у своїх студентів.

Унікальне використання міжпредметності у галузі ESP зумовлює вагомий вплив на розвиток мотиваційної сфери студента, оскільки таке вивчення мови є навчанням на перспективу, адже студент одразу може застосувати здобуті знання та вміння на заняттях з англійської мови в основній галузі зайнятості. Підтримує висловлену позицію Л. Фіоріто, акцентуючи увагу на тому, що вивчення англійської мови не як відокремленого предмета від реального світу і його бажань, а як складової фахової предметної сфери, значущої для студента, є важливим підґрунтям його зацікавленості в оволодінні мовою [7]. Дж. Аллен також стверджує, що інтерес студентів у вивченні фахової англійської мови підтримується реальним відчуттям цінності зв'язку між заняттями з англійської мови і процесами, що відбуваються у лабораторії з фізики, майстерні інженера чи на операційному столі хірурга [3, с. 9]. Зауважимо, що зацікавленість студента у власній спеціалізації спонукає його до співпраці з колегами та ознайомлення із світовими фаховими надбаннями через спеціалізовану літературу, а це відповідно сприяє вдосконаленню іншомовних умінь.

Студента-нефілолога рідко цікавлять лабіринти лінгвістичного аналізу чи мовні маніпуляції з термінами до поки це не відбувається у значущому для нього контексті. Тоді він із задоволенням поповнює власний запас фахової термінології та спеціалізованих мовленнєвих структур. Явище оволодіння іншомовними вміннями крізь призму знань, які входять у сферу інтересів та зацікавленість студента, потрібно вправно використовувати у цілях інтенсифікації курсу навчання, що є вимогою освіти в наш час.

Високий рівень мотивації студентів та необхідне змістове наповнення курсу зможуть задовольнити їхні навчальні потреби за умови вдало підібраної методики навчання. На сучасному етапі розвитку методики викладання іноземних мов найбільше виправдав сподівання методистів щодо ефективності у практичному застосуванні комунікативний метод. Цей шлях до опанування іншомовними вміннями набув широкого поширення і в ESP (Дж. Аллен, Г. Віддовсон).

Він часто знаходить своє відображення у ситуативному та проблемному підходах, оскільки процес інтерактивної взаємодії у будь-якій спеціалізації найчастіше складається із ситуацій спілкування, в яких фахівцям доводиться розв'язувати різні комунікативні задачі та вирішувати поставлені проблеми. Так, Г. Віддовсон акцентує увагу на необхідності для студента відчувати залучення у комунікативну діяльність, а не лише вивчати шляхи використання мовного та мовленнєвого матеріалу [14, с. 35]. Американський методист радить ставити перед студентами завдання та задачі для розв'язання, які тяжітимуть до когнітивних процесів, що входять у цілі навчання. Л. Фіоріто, М. Розенберг зауважують, що хоча курс ESP характеризується специфічними особливостями, він не вимагає кардинально інших навчальних прийомів та методики викладання іноземної мови, ніж загальний курс англійської. У переважній більшості випадків викладач може використовувати ті ж навчальні прийоми, частково змінюючи їх, з урахуванням цілей студентів, необхідних іншомовних умінь і змістового наповнення предмета.

Викладач не повинен забувати, що успіхи у вивченні мови залежать не тільки від розвитку мотиваційної сфери студентів, а й великою мірою від творчої та невимушеної атмосфери, яку він створює в аудиторії. Завдяки власній креативності та вмінню перетворити звичайне заняття з вивчення відповідної термінології, складних мовленнєвих та граматичних структур на фрагмент з професійного життя викладач зможе сформувати таке товариство, до якого охоче б прагнули належати як студенти, так і він.

У коло повноважень викладача входить також визначення труднощів вивчення мови для кожного студента та надання порад щодо їх вирішення, консультацій про ефективні навчальні прийоми. Забезпечення зворотного зв'язку на кожному занятті з англійської мови має потужний вплив на розвиток і вдосконалення іншомовних умінь студентів.

Враховуючи особливості роботи у галузі ESP, викладачу варто у своєму виборі завжди керуватися потребами студентів, а не лише використовувати готовий підручник, бути

компетентним у потрібній спеціалізації, працювати у контексті основного фаху студента, використовуючи відповідні автентичні тексти та мовленнєві структури, ставити перед студентом цікаві реальні фахові завдання, які би постійно мотивували його до вивчення мови.

Більшість проблем в організації курсу виникає через ігнорування педагогом особистості студента і його цілей як основного джерела важливої інформації, а саме початкового етапу – аналізу навчальних професійних потреб студента, що впливає на всі подальші дії викладача.

У педагогічних ВНЗ Великобританії та США у межах спеціальності методики викладання іноземних мов студенти мають змогу вивчати особливості викладання курсу ESP. В Україні, зіткнувшись з проблемою читати цей курс, викладач змушений самотужки опанувати його основи. Тому актуальним і доцільним є створення окремого курсу чи факультативу з методики викладання ESP для магістрантів педагогічних вузів на факультеті іноземної мови, оскільки їх готують до викладання англійської мови у ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Морська Л. І. Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов для спеціальних цілей / Л. І. Морська // *Іноземні мови*. – 2002. – № 2 – С. 23–24.
2. Поляков О. Г. Роль теорій учиння и анализа потребностей в проектировании профильно-ориентированого курса английского языка / О. Г. Поляков // *Иностранные языки в школе*. – 2004. – № 3. – С. 45–51.
3. Allen J. B., Widdowson H. G. *English in physical science (English in Focus Series)* / J. B. Allen, H. G. Widdowson. – Oxford: Oxford University Press, 1974. – 186 p.
4. Bell D. 'Help! I've been asked to teach a class on ESP!' / D. Bell // *IATEFL Voices*. – 2002. – Issue 169. – P. 23–31.
5. Jing-Ping Ch. Teacher's role in teaching English for medical Purposes / Ch. Jing-Ping // *Sino-US English Teaching*. – 2007. – Volume 4, No.7. – P. 34–49.
6. Dudley-Evans T. Genre analysis: A key to a theory of ESP? / T. Dudley-Evans // *Iberica*. – 2000. – № 2. – P. 3 – 11. [Електронний ресурс] Режим доступу: www.uv.es/aelfe/WebRAs/RA-2-Dudley.pdf
7. Fiorito L. Teaching English for specific purposes / L. Fiorito. – 2005. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.usingenglish.com/teachers/articles/teaching-english-for-specific-purposes-esp.html>
8. Gatehouse K. Key issues in English for specific purposes (ESP) curriculum development / K. Gatehouse. – 2001. – Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.khae-service.com>
9. Hutchinson T., Waters A. *English for Specific Purposes: A learner-centered approach* / T. Hutchinson, A. Waters. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987. – 286 p.
10. Krashen S. D. *Principle and practice in second language acquisition* / S. D. Krashen. – Oxford: Pergamon Press, 1982. – 114 p.
11. Laurence A. English for Specific Purposes: What does it mean? Why is it different? / A. Laurence [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.antlab.sci.waseda.ac.jp/abstracts/ESParticle.html>
12. Netikšienė N. Teaching English for Specific Purposes / N. Netikšienė // *Santalka*. – 2006. – Т. 14. [Електронний ресурс] Режим доступу: www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx
13. Perren G. Forward in teaching languages to adults for special purposes / G. Perren // *CILT Reports and Papers*. – 1974. – № 11. – P. 15–22.
14. Widdowson H.G. An approach to the teaching of scientific English discourse / H.G. Widdowson // *RELC Journal*. – 1977. – № 5. – P. 33–39.